

לאחרונה, מתחת לרדאר באופן מקומם, נערכה תחרות העץ הלאומי של ישראל. לקחתי חלק בהצבעה, אך הסתבר לי שלא לקחתי את תפקידי ברצינות מספקת, לא קראתי לחבריי וקרוביי להצביע, לא שיתפתי את תחושותיי ולמעשה הפקרת את זירת התחרות החשובה לטובת העיסוק בענייני היומיום קלי המשקל. תוצאות התחרות היו הרות אסון.

כדאי להיזכר במנצחים בבחירות קודמות: החיה הלאומית היא צבי ארץ ישראלי, הציפור היא הדוכיפת, הפרח הוא כלנית. החיות והצמחים הללו, השאולים מתוך הנוף המקומי הפכו לסמלים "קטנים", מתוקים, לא עמוסים במטענים כבדים של משמעויות. אלה סמלים יפים להזדהות עמם. המשמעות שלהם לא מתרוקנת יתר על המידה ולא מגדישה את הסאה, זהו מצבו האולטימטיבי של סמל: ריק ומלא בו זמנית.

לקו הגמר הגיעו שבעה עצים – תמר מצוי, אלה אטלנטית, ברוש, אלון התבור, תאנה, אקליפטוס וזית. אני מניח שגם למי שלא עודכן בתוצאות התחרות יש הרגשה מי הוא העץ הזוכה. גם לי הייתה התחושה הזו והפחד מפני הזכייה שלו קונן בי, אך כאמור, לא נקפתי אצבע: העץ שנבחר הוא הזית. חשוב להבהיר: אין לי דבר אישי נגד עץ הזית, להיפך, אני מעריץ אותו ומתפעל ממנו כמרבית תושבי הארץ הזאת.

שתי הבחירות שלי היו באלה האטלנטית ובאלון התבור. האלה והאלון, לסוגיהם, הם המלך והמלכה הבלתי מעורערים של נוף הטבע המקומי, חוגגים באינספור וריאציות של אהבה ותמיכה הדדית, בשיכרון חושים, שסביבם צמחיית הבתה, הגריגה, החורש והיער מזמרת שירי הלל. בחירה באחד משניהם לסמל

משרטטת שביל נעים הליכות, מפגש בלתי אמצעי עם המקום וההיסטוריה הטבעית והאנושית הארוכה והרציפה שלו.

לא אכחיש שהיה לי פלירטוט קל גם עם האקליפטוס. הרי זהו גיבור ציוני אמיתי! האם הקיום של אותו עץ אוסטרלי מהגר, יובשני וצנוע, שמסוגל לשגשג בכל רחבי הארץ, כולל הנגב הדרומי, אינו מהדהד את קיום המדינה שלנו? תחושות חיבה והתרגשות חלקתי גם עם התמר, הברוש והתאנה. כולם עצים שיכולים להפוך לסמלים מעניינים, על מטעניהם השונים.

הזית כסמל, הוא הטעון ביותר מבין העצים שהשתתפו בתחרות. הסיבה לכך היא פשוטה: הזית מסמל את ההיסטוריה והשייכות, את הימצאנו בארץ הזו לפני אלפי שנים וחזרתנו אליה.

כבר בשנות ה-20 המוקדמות של המאה ה-20 ציירו ציירי "אסכולת ארץ ישראל" של נחום גוטמן, ראובן רובין ואחרים, את נופיה המיתיים של ארץ ישראל. הזית הוא אחד הכוכבים הגדולים של ארץ התנ"ך המדומיינת בציורים הללו. הייתה זו כמיהה עזה אל אותה ארץ אבודה ונשכחת, וציורים אלה משכו את לבבותיהם של ציונים רבים בארץ ובעולם.

מיותר לציין שרובם המוחלט של מטעי הזיתים המצוירים ואותה ארץ תנ"כית מדומיינת, היו למעשה של פלאחים ערבים תושבי המקום. אותו סמל שנולד מחדש כבר לפני מאה שנה ויותר, נולד בשקר: זוהי אינה ארץ התנ"ך, אלו הם השטחים החקלאיים של כפרים ערביים, כ-400 במספר באותה התקופה. ייתכן שכך נראתה ארץ התנ"ך וסביר יותר להניח שלא כך נראתה, אך אחת היא: המטעים הם הארץ המיתולוגית וההיסטורית של אנשים אחרים.

בעשורים שלאחר מכן פנה היישוב היהודי ולאחר מכן המדינה הצעירה ביתר שאת אל עבר אתוס הקידמה והפיתוח. אך אותה ארץ תנ"כית, עדיין נמצאת כתמונה בדמיונו, אנחנו פוגשים בה בטיול בגליל, בצילום יפה מהרי ירושלים, או בציור נוף נאיבי. אותם עצי זית ותיקים ומפוארים המאכלסים את דמיונו, ניטעו ברובם על ידי כפריים ילידים ערביים. גזעם העבה התחשל לאורך מאות בשנים, הוזן על ידי אבות נחושים. נופם המעוגל נגזם וסותת על ידי דורות של בנים נאמנים.

אז נכון, במדינת ישראל ניטעו עשרות אלפי דונמים של זיתים – חלקם לצרכי חקלאות, חלקם לצרכי ייעור וחלקם בגינון הציבורי והפרטי.

ענף החקלאות הישראלי הוא מופת לקדמה ופיתוח בכל העולם. הוא כפוף לחלוטין לכלכלה הגלובלית ומשועבד לה. חלק גדול מגזעי הזית הצעירים עוברים ניעור אגרסיבי על ידי מכונת ניעור רבת עוצמה, על מנת להעצים רווחים תוך חיסכון בעלויות. חקלאי ישראלי שיגלה שמטע הזיתים שלו אינו רווחי עוד, לא יהסס לעקור אותו, ואין לי טענות כלפיו. אך יש להבין – משפחות ערביות מהכפרים לא יעקרו את מטעי הזיתים של אבותיהם, למעט במקרים נדירים של צורך דחוף בשטח לבנייה או הצעה כלכלית שבלתי אפשרית לסרב לה.

מקרים נדירים כאלה מתרבים לאחרונה, כשהביקוש לזיתים עתיקים עבי גזע בגינון הפרטי מרקיע שחקים ויכול להגיע לעשרות אלפי שקלים עבור עץ יחיד. העץ העקור יישתל אחר כבוד בכניסה לווילה יוקרתית שסביבו שתולים מרבדי דשא מזרח אסייתיים וצמחייה טרופית עבותה. ניחשתם נכון: עץ הזית העתיק מוצב שם כסמל של חיבור לנוף המקומי ולהיסטוריה היהודית בו. וילה בג'ונגל ועץ זית. בשנים האחרונות מגדילים ועושים, ומעצבים את ענפי הזיתים העקורים

בצורה של פונפונים, משל היו שפנפנות פלייבוי על שער המגזין. עץ הזית הפך לסמל סטטוס בחברה קפיטליסטית, למי יש יותר גדול, עתיק או מעוצב.

לאחר הדברים הללו חייבים לעמוד גם על המקום של עץ הזית בקרב הזרם המשיחי בישראל בימינו ובעיקר בשטחי המחלוקת בגדה המערבית. במחוזות אלה, הפך עץ הזית לכלי מלחמה. בראייה הארכאית של משחק סכום אפס, בעל הזיתים הוא בעל הארץ. מקדשי הארץ ומקדשי הזיתים לא יבחנו לשרוף את אותו העץ ואותה הארץ למען החזון המשיחי שלהם.

עץ הזית התמים, המשגשג באקלים המקומי ומפרנס באהבה מדינות רבות סביב הים התיכון, הפך במדינתנו לסמל לאומי גס ולרוב חלול. פולחן הזית המקומי גובל בעבודת אלילים בציבורים רבים בישראל. בחירתו לעץ הלאומי של ישראל היא ריקה וקיטשית במקרה הטוב, ומשיחית והרסנית במקרה הרע. בימים אלה, איננו ראויים לעץ הזית כעץ הלאומי שלנו.